

BOEKEN bespreking

Russia's Heroes, 1941-45

An epic account of struggle and survival on the Eastern Front, door Albert Axell, 264 blz., met zwart-wit foto's, gepubliceerd door Constable Publishers, Londen, 2001, Nederlandse uitgeverij Nilsson & Lamm, Weesp. ISBN 1 84119 312 7 € 36,90

Zoals de titel al zegt gaat dit boek over 'helden', en wel 'Russische Helden' in de Tweede Wereldoorlog. Vanwaar deze open deur? Wel, het boek beoogt een paar missende bladzijden in de geschiedenisboeken te vullen. Het gemis is, volgens de auteur, gelegen in de geringe aandacht in de westerse literatuur voor de heldendaden die zijn verricht aan het oostelijk front, 'het belangrijkste operatiegebied tijdens de Tweede Wereldoorlog'. De pure moed, het uithoudings- en weerstandsvermogen waarvan daar sprake is geweest – iets dat toch door niemand over het hoofd kan worden gezien – bleven in het Westen grotendeels onbekend.

'Typisch Russisch'

Zo'n doelstelling roept verwachtingen op. Dat geldt met name als in de proloog wordt verwezen naar bepaalde, typisch Russische karaktereigenschappen – 'de mysterieuze Russische ziel' – zoals loyaliteit, opofferingsgezindheid, weerstandsvermogen en mystieke vaderlandsliefde. Deze eigenschappen worden – min of meer – gezet tegenover (op zichzelf onbenoemde, maar kennelijk mindere) eigenschappen van westerlingen.

Ik begon dus te lezen in de veronderstelling dat mij twee dingen zouden worden duidelijk gemaakt: hoe heldhaftig Russen zich hebben gedragen én waarin zij zich, wat dat betreft, hebben onderscheiden van mensen in gelijksoortige situaties aan het westelijk front.

Mijn eerste verwachting werd helemaal bewaarheid. Op pakkende, prettig leesbare wijze worden diverse heldendaden beschreven. Een ervan betreft de jonge vrouw, Zoja, die zich aansloot bij een partizanengroep en daar onder de naam Tanja opereerde en grote moed toonde. Tanja's gevangennamen, foltering en executie trokken veel aandacht, vooral door de verspreiding door heel Rusland van een foto van haar ontzielde lichaam, met een strop om de nek. Deze foto was na de executie genomen door een Duitse officier, die later krijgsgevangen werd gemaakt. Tanja's heldenmoed inspireerde tot het maken van een toneelstuk, een opera, een film en een standbeeld.

Niet minder indrukwekkend is het verhaal over de standvastigheid van de verdedigers van fort Brest, net over de Pools-Russische grens, na de inval van de Duitsers in juni 1941. Zelfs nadat het fort was beschoten en gebombardeerd kozen de verdedigers ervoor te vechten tot het einde in plaats van zich 'oneervol' over te geven. Tot ver in de oorlog bleven kleine groepen Russen het fort van binnenuit voor de Duitsers onveilig maken. Wat er gebeurde met een van de helden, luitenant Ivan Potapov, krijgt in het hoofdstuk speciale aandacht. Wat hij moest doorstaan voor zijn uiteindelijke ontsnapping uithet – reeds geruime tijd door de Duitsers bezette – fort, grenst aan het onmogelijke.

Twintig heldenverhalen

En zo is er in totaal een twintigtal verhalen, inclusief die over het heldhaftige werk van de gewondenverzorgers, die stuk voor stuk bewijzen hoe heldhaftig de Russen zich hebben gedragen bij de verdediging van hun geliefde vaderland. Het laatste hoofdstuk voegt hieraan toe welke verliezen de Russen te lijden hadden, zoals eenderde van hun officierskorps. Gedurende de oorlog verloor elke vijf seconden een Rus het leven.

Alles tezamen is dit zeer indrukwekkend. Het is ook zonder meer de moeite waard meer te weten te komen over de details. In die zin is het zeker een aanrader voor iedereen die is geïnteresseerd in de Tweede Wereldoorlog.

Maar voor mij is open gebleven waarom de schrijver een zekere tegenstelling heeft gecreëerd tussen heldendom in Rusland en in het Westen. Gelijksortige verhalen zoals in dit boek zijn opgenomen, bestaan over helden in het Westen. De schrijver, Albert Axell, bekent in zijn voorwoord dat hij tijdens zijn verblijf in Moskou in het begin van de jaren zestig, 'gegrepen werd door het verlangen zoveel mogelijk generaals en maarschalcken te ontmoeten die de Tweede Wereldoorlog hadden overleefd'. Hij deed vervolgens veel onderzoekswerk en sprak met diverse mannen en vrouwen die als helden te boek stonden. Hij tekende hun persoonlijke ervaringen op en compileerde ze voor dit boek.

Obsessie

Na verloop van tijd werd het verlangen een obsessie, zoals hij schrijft. En tijdens zijn ontmoetingen bleek hoe weinig er over zijn helden en hun daden bekend was in het Westen. Maar, aldus Axell, het waren toch onder meer deze daden van onbekende Russische helden, die het tijdens de Tweede Wereldoorlog op dramatische wijze keerde.

Ik neem maar aan dat Axell door zijn 'obsessie' de rol van de Russen ten opzichte van het Westen wat ver heeft uitgegroot en eigenlijk van plan is geweest om *eindelijk* te laten zien dat *ook* de Russen zich heldhaftig hebben gedragen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Niet dat dit heldendom überhaupt ter discussie stond, maar in het onder de aandacht brengen ervan is hij zeker geslaagd.

J.F.W. VAN ANGEREN, kolonel KLU MA

Voor wie het boek 'Einde Oefening' wil bestellen (zie MS 3, jrg. 2003, pag. 157 e.v.) volgt hier het telefoonnummer en e-mailadres van uitgeverij Quintijn. Telefoon: 026-37 63 700. E-mail: quintijn@dbb.nl